

Олена Писаревська,
доктор філософії, асистент кафедри французької
та іспанської філології,
Львівський національний університет імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0001-5166-1464>
м. Львів, Україна

Формування медіативної компетентності в українських студентів-мігрантів на заняттях із французької мови

Development of mediative competence in Ukrainian migrant students in French language classes

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей формування медіативної компетентності українських студентів-мігрантів на заняттях із французької мови. Основний акцент зосереджено на визначенні сутності медіативної компетентності та її взаємозв'язку із комунікативною та міжкультурною компетентностями. Окреслено вагомість медіативної компетентності для студентів, що вивчають французьку мову у складному контексті війни, часових обмежень, незвичного середовища та постійного стресу, а також проаналізовано визначення медіативної компетентності у «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» Ради Європи, появу цього поняття та його еволюцію. Подано авторське визначення медіативної компетентності, під якою розуміємо інтегровану якість студентів, що базується на динамічній єдності теоретичних знань, практичних навичок, умінь, здатностей, особистих якостей, спрямованих на адекватний вибір засобів, за допомогою яких мовець переконується, що його співрозмовник розуміє інформацію і із ним вибудовує сенси. Описано роль медіації у процесі успішного оволодіння французькою мовою в не завжди сприятливих умовах екстремного її вивчення та її важливість у контексті неоднорідних і мультинаціональних навчальних груп. Проаналізовано три основні групи медіацій: медіація тексту, медіація концептів, а також медіація комунікації. Визначено чинники, що потрібно брати до уваги у процесі вивчення французької мови студентами-мігрантами, а саме неоднорідність груп з точки зору категорії віку, різних навчальних досвідів та стратегій, різних цілей навчання, культури та звичаїв країни походження, рівня вмотивованості. Проаналізовано наявні на освітньому ринку підручники з точки зору їх придатності для навчання мігрантів та ефективності у процесі формування медіативної компетентності, а також можливі вправи для підсилення медіаційної складової підчас виконання вправ для розвитку письмової та усної компетентності. Запропоновано приклади конкретних комунікативних ситуацій для впровадження медіації підчас занять із французької мови, а також підходи до оцінювання згаданої компетентності.

Ключові слова: медіативна компетентність, медіація, міжкультурна компетентність, комунікативна компетентність, мігранти.

Summary. *The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the formation of mediation competence of Ukrainian migrant students in French language classes. The main emphasis is on defining the essence of mediative competence and its relationship with communicative and intercultural competence. The importance of mediative competence for students learning French in the complex context of war, time constraints, unfamiliar environment and constant stress is outlined, as well as the definition of mediative competence in the Council of Europe's "General European Recommendations on Language Education", the emergence and evolution of this concept. The author's definition of mediative competence is presented, under which we understand the integrated quality of students, which is based on the dynamic unity of theoretical knowledge, practical skills, skills, abilities, personal qualities, aimed at an adequate selection of means, with the help of which the speaker makes sure that his interlocutor understands the information and together constructs meanings. Three main groups of mediations are analyzed: text mediation, concept mediation, and communication mediation. Factors that must be taken into account in the process of learning French by migrant students are determined, namely, the heterogeneity of groups in terms of age category, different learning experiences and strategies, different learning goals, culture and customs of the country of origin, level of motivation. Textbooks available on the educational market were analyzed from the point of view of their suitability for teaching migrants and effectiveness in the process of formation of mediation competence, as well as possible exercises to strengthen the mediation component during exercises for the development of written and oral competence. Examples of specific communicative situations for the implementation of mediation during French language classes are offered, as well as approaches to the assessment of the mentioned competence.*

Key words: *mediation competence, mediation, intercultural competence, communicative competence, migrants.*

Вступ. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році спричинило хвилю міграції українських громадян, в тому числі до Франції та франкомовних країн. Значна частина українських мігрантів – це студентська молодь або майбутні здобувачі вищої освіти. Перед викладацькою спільнотою як в Україні, так і за кордоном постала нагальна проблема пошуку ефективних методів викладання іноземних мов, зокрема французької, для швидкої та успішної інтеграції українців у місцеві громади та освітній процес. Щоб сприяти прийому новоприбулих мігрантів з України, а також полегшити роботу усіх учасників освітнього процесу, Міністерство освіти Франції створило платформу із навчальними ресурсами «Eduscol». Однак, проблема екстреного вивчення французької мови не є новою для франкомовних фахівців у галузі дидактики, зокрема дослідженнями навчання французької мови мігрантів займається Е. Адамі [2], їх інтеграції – команда Л. Карсон [6], а про «дидактику катастроф» йдеться у дослідженнях Н. Жетліф [10]. Зв'язком між рівнем міжкультурних компетенцій та соціокультурною інтеграцією мігрантів

цікавляться у своїх дослідженнях М. Абдала-Претсей та Ж. Зарат [1]. Міжкультурний аспект формування медіативної компетентності в процесі вивчення професійно-орієнтованої іноземної мови досліджують І. Єрстова-Михалусь та Д. Ципіна [16]. Проте, процес формування медіативної компетентності у студентів-мігрантів, що вивчають французьку мову в контексті війни та екстреної необхідності, досі дослідженою не була. Тому **метою** нашого дослідження є аналіз поняття медіативної компетентності, його появи та еволюції, а також ефективних методів її формування на заняттях із французької мови для українських студентів-мігрантів.

Методологія та методи дослідження. Процес формування медіативної компетентності підчас вивчення французької мови українськими студентами-мігрантами досліджується із застосуванням теоретичних та емпіричних методів; шляхом аналізу нормативної, наукової та методичної літератури з методики викладання французької мови в умовах нагальної потреби, аналізу наявних підручників з французької мови на предмет їх ефективності для формування вищезгаданої компетентності, аналізу навчального процесу із подальшою оцінкою його ефективності (порівняльний аналіз результатів навчання, опитування студентів за допомоги анкет та інтерв'ю).

Виклад основного матеріалу дослідження. «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти» (le CECR) у 2002 році окреслюють комунікативні підходи до вивчення іноземних мов, водночас пропонуючи нові на той час концепти [15]. Йдеться зокрема про діяльнісну перспективу, яка не обмежується комунікативним підходом, а охоплює дещо ширші поняття. З позиції діяльної перспективи переглядається, наприклад, статус студента: відтепер він є не просто людиною, що вивчає мову, а соціальним гравцем, як в класі, так і поза його межами. Відповідно, навчальна аудиторія перетворюється на місце, де студенти переживають як реальні ситуації комунікації, так і можливі у майбутньому, змодельовані. Переглядаються цілі навчання, які визначаються відтепер як «задачі», які студент повинен виконати. У виданні від 2018 року «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти» (le CECR) розширюється перелік компетенцій: з'являється поняття «інтерації», яка представляється як окрема компетенція, оскільки вміння брати участь у розмові вимагає не лише мовних знань, а й наявності стратегій, що відрізняються від стратегій, що застосовуються у монологічному мовленні. «Медіація» визначається як «здатність вибудовувати сенс у співпраці із іншими співрозмовниками». У такій співпраці рідна мова (або інша мова, спільна для студентів, у нашому випадку – англійська, оскільки більшість студентів нею володіють) також знаходить своє місце [5].

Словник дидактики мов дає визначення медіації, як «інструмента або процесу, що дозволяє непряме досягнення за допомогою конкретного об'єкта поняття, яке ми не можемо досягнути безпосередньо і негайно» [9, с. 335].

Дидактичний словник французької мови визначає медіацію, як «термін, що описує взаємодію між особами під наглядом третьої сторони (медіатора)». В ширшому значенні, медіація виникає тоді, коли ми погоджуємося, що слова не тотожні об'єктам, навіть якщо вони ці об'єкти описують та представляють. Медіація в такому випадку може впливати на відношення людини до реальності світу і у цьому своєму значенні вона постає у центрі аналізу соціальних репрезентацій та у міжкультурному підході [7, с. 163].

Тож, у нашому дослідженні під «медіативною компетентністю» розуміємо інтегровану якість студентів, що базується на динамічній єдності теоретичних знань, практичних навичок, умінь, здатностей, особистих якостей, спрямованих на адекватний вибір засобів, які дозволяють переконатися у розумінні співрозмовником наданої інформації і спільно вибудовувати сенси. Додамо, що медіація виникає тоді, коли мовець не задовільняється лише тим, що він каже, пише або розуміє, а також намагається переконатися, що його співрозмовники отримали його повідомлення у найкращий спосіб [11, с. 58].

Така ситуація вимагає від студента застосування певних вмінь та навичок, а також стратегій, зокрема вміння організувати свій простір, наблизитися або віддалитися від співрозмовників; вміння спостерігати за їхніми реакціями та їх проявами на фізичному рівні (нерозуміння, нудьга); вміння адаптовувати свій стиль мовлення; вміння пояснити незрозуміле слово або вираз, перекласти його у разі потреби; поставити себе на місце співрозмовника, щоб переконатися у відсутності непорозуміння, наприклад через культурні відмінності; вміння бути уважним в момент, коли співрозмовник висловлюється та керувати взаємодією у розмові; вміння зробити своє висловлювання інформативним, цікавим, додаючи власну думку або теоретичні джерела, порівняння, тощо.

Із вище зазначеного бачимо, що у 2018 році «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти» акцентують увагу на двох ключових поняттях: спільна побудова сенсів підчас інтеракцій та постійні переходи між особистим та соціальним рівнями студента підчас вивчення ними іноземної мови завдяки його статусу «соціального гравця» [5].

Також у 2018 році у «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» в залежності від обставин, у яких медіація відбувається, визначено три типи медіацій. Йдеться зокрема про:

– *медіацію текстів*: передача співрозмовнику зміст тексту, що є недоступним для нього через мовні, культурні, семантичні або технічні бар'єри. Слід пам'ятати, що під поняттям «текст» згідно із *le CECR* розуміємо будь-який письмовий, усний або аудіо-візуальний документ. Наприклад, донести до співрозмовника зміст повідомлення (розклад, завдання у вправі, інформацію, що містить цифри), перекласти його з французької мови на іншу, зрозумілу для нього, а також висловити свою власну думку (враження від фільму або книги, твору мистецтва). Поняття медіації текстів включає також його медіацію для самого себе, наприклад, конспектування лекцій, або реакцію на креативні чи літературні тексти;

– *медіацію концептів*: полегшення доступу співрозмовника до концептів та знань. Прикладом такої медіації є професійна діяльність викладачів іноземної мови, які спільно із студентами вибудовують нові сенси, передають знання, а також створюють необхідні умови для того, щоб ця взаємодія відбувалася. Роль медіатора може також взяти на себе студент із вищим, ніж у решта групи, рівнем знань, оскільки він може виступати фасилітатором взаємодії та співпраці у групі, допомагаючи іншим формулювати думку, пояснювати незнайомі поняття своїми словами, сприяти виникненню нових ідей та успішному їх поширенню у групі;

– *медіацію комунікації*: йдеться про сприяння порозумінню та вміння скеровувати комунікацію між студентами так, щоб вона була успішною, незалежно від того, що всі вони мають різні індивідуальні, соціокультурні, мовні та інтелектуальні потреби і можливості. Наприклад, допомогти зрозуміти місцеві традиції і звичаї, щоб таким чином знівелювати імовірні конфлікти в групі [4, с. 60].

Групи із вивчення французької мови для студентів-мігрантів зазвичай є дуже неоднорідним навчальним середовищем. Маємо на увазі різний вік, навчальні досвід, цілі та стратегії, різні культури тощо. Мовні та культурні відмінності у таких групах виникають через прибуття студентів-мігрантів із країн з різними мовами та культурами. Кожен студент має своє бачення світу, сформоване його рідною мовою та культурою. В свою чергу культурні кордони не завжди пов'язані із кордонами географічними. В межах одної національної спільноти також виникають культурні відмінності: різні цінності, естетичні і політичні переконання, факт належності до різних поколінь або різних соціальних груп [6, с. 27].

Це розмаїття може призвести до мовних та культурних конфліктів, яких слід уникати шляхом підтримки балансу між мовами та культурами у групі. Крім того, можливими є освітні відмінності через різні освітні системи у країнах походження. Ці відмінності

відображаються в різних стилях навчання та призводять до дуже різноманітних освітніх потреб та очікувань, які необхідно враховувати під час реалізації навчального процесу [14, с. 112]. Водночас, вік також важливим чинником впливу, оскільки в одній мовній групі часто опиняються підлітки і дорослі люди, і кожна з цих груп має свої потреби та труднощі: дорослі, як правило, мають проблеми у відвідуванні занять, зумовлені різними обставинами, наприклад роботою, тоді як для підлітків деколи проблематичною є інтеграція в групу, наявні психологічні проблеми та комплекси. Важливу роль відіграє також і рівень вмотивованості студента та його вміння підтримувати власну мотивацію, а деколи і мотивацію колег. Тож, важливими навичками для навчання у такому середовищі постають дипломатичність, вміння вести переговори/домовлятися, вирішувати конфлікти, а також вміння ефективно взаємодіяти у повсякденному та професійному житті [4, с. 60].

Безумовно, роль основного медіатора відводиться викладачу французької мови. Він пояснює нові або незрозумілі слова і вирази, змінює формулювання граматичних правил, щоб зробити їх більш доступними для студентів, постійно присутній при будь-яких дискусіях або омінах думками в групі/малих групах, готовий повсякчас прийти на допомогу в разі непорозуміння, підказує слова, яких бракує, пояснює культурні явища, властиві французькому суспільству, дає поради у вивченні мови, а також виступає культурним провідником у соціальному житті групи (спільні відвідування спектаклів, кінопоказів, бібліотек), посередником у будь-яких суперечках чи конфліктах в класі [4, с. 61].

Однак, численні звичні та поширені повсякденні практики студентів також можна віднести до медіативної діяльності. Йдеться про вміння пояснити або перекласти слово, вираз, текст; перефразувати вираз, переформувати зміст тексту; розказати іншому студенту те, що сказав хтось інший (наприклад, передати інформацію від викладача або передати слова іншого студента); представити групі книгу, фільм, мальопис, рекламу, результати опитування; переказати факти, події; представити свій навчальний заклад, пояснити розташування приміщень; представити французькі культурні явища (*Як знайти квартиру? Як звернутися у префектуру? Як відсвяткувати Різдво як французи?*); виконати роль посередника у суперечці між одногрупниками.

Варто зазначити, що саме групові методи роботи (робота в парі, в малій групі, в великій групі, спільна підготовка презентацій, брейнстормінг та проєктний метод) є найбільш ефективними у процесі формування медіативної компетентності студентів. Проведені нами серед студентів Центру

вивчення французької мови в університеті міста Пуатьє (Франція) анкетування та інтерв'ю свідчать про те, що саме ці методи є і найбільш мотивуючими: 73% опитаних стверджують, що їм подобається працювати у малих групах, і 61% – у великих. Більшість також зазначила, що досить часто вдається до допомоги однокласників або спільно вирішує проблемні питання як на заняттях, так і поза межами.

Оцінити рівень сформованості медіативної компетентності студента окремо від інших компетентностей доволі важко. Тому зазвичай медіаційні вміння оцінюються в комплексі із іншими компетентностями. Таке оцінювання повинно містити рівновагу між оцінюванням наявних лінгвістичних знань та виконанням запропонованої задачі: чи коректно студент передав корисну інформацію співрозмовнику в межах запропонованої ситуації комунікації? [4, с. 60].

Насьогодні численні підручники із французької мови як іноземної містять завдання та вправи, спрямовані на формування медіативної компетентності студентів. Однак, якщо йдеться про середовище студентів-мігрантів, вдалим прикладом є серія підручників INSPIRE від видавництва Hachette FLE. У підручниках цієї серії медіація представлена у різних формах: використання відповідних дієслів у завданнях (*choisissez des lieux à visiter; comparez les itinéraires de la classe; comparez vos notes*). Дієслово «*choisissez*» (оберіть) покликається на медіацію концептів, оскільки йдеться про необхідність домовитися між собою багатьом студентам, а дієслово «*comparez*» (порівняйте) покликається на медіацію текстів, оскільки студенти повинні ознайомитися із кількома різними взірцями нотаток для подальшого порівняння. Медіація також присутня у вправах, що супроводжують невеликі відео, у яких франкомовні особи, що виступають медіаторами, діляться досвідом і спонукають студентів до обміну думками. Наприклад: «*Quand j'étais petit, j'étais très timide. Je ne parlais pas français et j'habitais au bord de la mer. Et vous?*». Кожна дидактична одиниця підручника закінчується спеціальною вправою для формування медіативної компетентності, яка опирається на попередньо засвоєні знання і набуті вміння (наприклад, передати письмово отримане усне повідомлення) [12].

Висновки з дослідження. Публікація дескрипторів медіативної компетентності у «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» (le CECR) у 2018 році дала змогу усвідомити її важливість у викладанні іноземних мов і включити її у навчальні програми. Розвиток цієї компетентності на заняттях із французької мови у групах студентів-мігрантів дозволяє зосередити навчання на самому студентові, оскільки студент із сформованими навичками медіації зможе передати зміст повідомлення іншим у разі, якщо такий зміст є недоступним для останніх внаслідок бар'єрів різної природи. Він вміє

слухати інших, брати до уваги та розуміти їхню думку, створюючи сприятливу ситуацію для реалізації своїх знань і навичок, а також створенню сприятливого для навчання клімату у багатонаціональній, неоднорідній групі. Якісна mediaція сприяє розвитку міжкультурної компетентності, співпраці між студентами, підсилює формування соціальних навичок та допомагає успішній інтеграції мігрантів у сучасне французьке суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Abdallah-Preteuille M. L'éducation interculturelle. Paris : Presses universitaires de France. 2017. 128 p.
2. Adami H. Enseigner le français à des adultes migrants. Paris : Hachette. 2020. 176 p.
3. Adami H. La formation linguistique des migrants adultes, *Savoirs*, 2012/2 (n° 29), p. 9-44. DOI : 10.3917/savo.029.0009. Режим доступу : <https://www.cairn.info/revue-savoirs-2012-2-page-9.htm>
4. Boiron, M. (La médiation au quotidien de la classe. Le français dans le monde. Dossier. N 438. Janvier-février 2022. (p. 60–61).
5. Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer. Volume Complémentaire avec de nouveaux descripteurs, Conseil de l'Europe, 2018. Веб-сайт. URL : <https://goo.gl/U17eX5>
6. Carson L., Herreros Marcilla M., Valetopoulos F., Von Stutterheim Ch., Viale M. et al.. Guide for the linguistic inclusion of migrants. Ediciones Universidad de Salamanca, 192 p., 2022, 978-84-1311-656-3. Веб-сайт. URL : <https://eusal.es/eusal/catalog/book/978-84-1311-655-6>
7. Cuq J.-P. Dictionnaire de didactique du français. Langue étrangère et seconde. Paris : Clé International. 2003. 304 p.
8. Eduscol. Accueillir des enfants arrivant d'Ukraine ou d'autres zones de guerre. 2022. Режим доступу : <https://eduscol.education.fr/1191/ressources-pour-l-accueil-et-la-scolarisation-des-eleves-allophones-nouvellement-arrivee-eana>
9. Gallison R., Coste D. Dictionnaire de didactique des langues. Paris : Hachette. 1976. 612 p.
10. Gettilliffe, N., Ardisson, M.-A. Didactique de la catastrophe en formation FLES. Didactique du FLES. Recherches et pratiques. V. 1. N 1. Décembre 2022. (p. 3–7).
11. Girardet, J. (2022). Un cadre pour la médiation. Le français dans le monde. Dossier. N 438. Janvier-février 2022. (p. 58-59).
12. Lopes M.-J., Twardowski-Vieites D. Inspire 3. Livre de l'élève (B1). Paris : Hachette FLE. 1986. 158 p.
13. Zarate G. Enseigner une culture étrangère. Recherches/applications. Paris : Hachette FLE. 2022. 192 p.
14. Zarate G., Gohard-Radenkovic A., Lussier D., Penz H. Médiation culturelle et didactique des langues. Paris : Conseil d'Europe. 2003. 257 p.
15. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
16. Єрстова-Михалусь І., Ципіна Д. Формування медіативної компетентності в процесі вивчення професійно-орієнтованої іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 27, том 2, 2020. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика». С. 206–210. Режим доступу: DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203558>